

Жақыпбеков С.Ж., Ахметова С.С.,* Сатымбекова К.Б.
экономика ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
экономика магистрі, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
э.ғ.к., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
ОҢТҮСТІКТІҢ ҚАСИЕТТІ ҚАЗЫҒҰРТЫ

Автор корреспондент: salima.ahmetova@inbox.ru

Түйін: Оңтүстіктің мақтаныштары аз емес. Олар туралы баршамызға мәлім ғой деп айта салу оңай. Киелі орындарды қастерлеу мен олардың тарихта алар орны туралы жастарға жеткізу алдыңғы буынның келер ұрпақ алдындағы парызындай. Соның бірі қасиетті - Қазығұрты. Туған жерді құрметтеу мен ғылымды дамыту үшін, оның түпкі ойын түсіну үшін даму тарихын зерделеу маңызды. Оның көмегімен біз тарихи үрдістің динамикасын ашып көрсетіп, оның заңдылықтарын сипаттай аламыз, даму үрдісінің байланыстары мен алшақтықтарын анықтай аламыз, қолданылатын әдістердің эволюциясы мен категорияларды қалыптастыруды ашып көрсете аламыз, ортақ тұжырымдамалардың өзгерісін қадағалап, адамдардың тарихын ғана емес, проблемалар мен шешімдердің тарихын көрсетеміз, мамандарды тарих негізінде жаңалықты объективті бағалауға үйретеміз. Тарихқа көз жүгіртсек, сан алуан пікірлер мен деректер бар. Адамзаттың жаралуы жайлы, топан су қаптағаны туралы ғалымдар сан алуан пікірлер айтып та, жазып та жүр. Сол тарихи көзқарастар ішінде Қазығұрт тауы туралы сан алуан пікірлер бар. Ауыз әдебиеті арқылы осы күнге дейін келіп жеткен «Басында Қазығұрттың кеме қалған, ол әулие болмаса неге қалған?» - деген сынды өлең жолдары да оның еліміздегі қасиетті жерінің бірі екенінің дәлелі шығар.

Кілт сөздер: Оңтүстік Қазақстан, ақпарат, тарих, тау, киелі, қасиетті, ескерткіш, тарихи орын, даму кезеңдері

Тарихқа көз жүгіртсек, сан алуан пікірлер мен деректер бар. Адамзаттың жаралуы жайлы, топан су қаптағаны туралы ғалымдар сан алуан пікірлер айтып та, жазып та жүр. Сол тарихи көзқарастар ішінде Қазығұрт тауы туралы сан алуан пікірлер бар. Ауыз әдебиеті арқылы осы күнге дейін келіп жеткен «Басында Қазығұрттың кеме қалған, ол әулие болмаса неге қалған?» - деген сынды өлең жолдары да оның еліміздегі қасиетті жерінің бірі екенінің дәлелі шығар. Қазығұрт тауы Оңтүстік Қазақстан аймағындағы ең қарт таулар санатында, көне заманда пайда болған сол кездегі ең биік тау (1760м). Сондықтан Нұх пайғамбардың кемесі Қазығұрт тауында қалуы әбден мүмкін. Алайда, жаһандық топансудың төрт рет немесе одан да көп болғаны туралы ғалымдардың ізденістері Пайғамбардың кемесінің қайсы топансу тұсында Қазығұрт тауында қалғаны сұрақтар тудырады. Біздің бабалардың көз алдында топансу қатерінен сақтап қалған ұлы Қазығұрттың үсті, көптеген үңгірлері пайғамбар кемесімен іспеттес көрінбеді ма екен?[1]

Қазығұрт туралы аңыздардың бірінде былай делінген: «Күндердің күнінде, Қазығұрт әулие қартайып, шашын ақ шалған сәтте төскейдегі халыққа үлкен апат келеді. Олар бірін-бірі тонап, ел ішінде ұрлық пен зорлық көбейеді. Әлдісі әлсізін, көбі азын тонау әдетке айналып, халық арасында алауыздық етек алады. Адамдар арасындағы ынтымақтан береке кетеді. Осы кезде жаратушы Алла оларға жыландар мен шаяндарды жіберіпті. Аспаннан у аралас жаңбыр жауып, егістіктері уланады. Өзара тіл табыса алмай, Құдайдың қаһарына ұшыраған адамдарды жыландар мен шаяндар шағып, ажал құшағына алады. Ел арасын қорқыныш пен үрей жайлап, зор азапқа ұшырайды. Көбі өліп, аз қалған адамдар Қазығұрт әулиеге келеді. Олар бұл арада жыландар мен шаяндардың жоқ екенін көріп, таң қалады. Қазығұрт әулиеге: – Бізді мына азаптан құтқарып, ажалдан алып қалу тек сенің қолыңнан келеді. Сенің арың Құдай алдында таза, біз сияқты күнәһар пендеңе араша түсіп, ажал мен азаптан құтқар. Қателігімізді мойындап, алдына бас ұрып келіп отырмыз, – деп жылап-еңіреп, аяғына жығылып, бас иеді. Сонда Қазығұрт әулие: – Сендер құдай алдында күнәға батып, кешірілмес қылмыс жасадыңдар. Сол үшін Алла сендерді жазалап отыр. Егер сендер ақымақтық істеріңді тастап, бір-бірінді қинаудан, тонаудан аулақ болсаңдар, араша түсейін, – дейді. Ажалдан қорқып, азаптан үрейленген әлгілер: «Тастаймыз, енді қайталамауға уәде етеміз, егер осыдан құтқарсаң, бәрін де орындаймыз!» – деп шуласып, ант береді. Қазығұрт

әулие күнәһарлар күнәсін кешіру үшін Құдайға мінәжат етіп, дұға оқиды. Құдай Қазығұрттың дұғасын қабыл алып, әлгілердің күнәсін кешіреді. Жыландар мен шаяндарды жіберуін тоқтатады. Содан «Қазығұрт – киелі, әулие тау» атаныпты, – дейді тағы да сол көп аңыздың бірі [2].

Осы тақырыпқа қоғам қайраткері Шерхан Мұртаза былай деп жазады: «Көк Тәңірі адам баласын жаратуын жаратып алып, кейін адамдардың тәубасынан жаңылып, әбден шектен шыға имансыз болып кеткенін көріп, қаһарланып, топан суын қаптатып жіберген екен. Жаңа бір пәк дүние жасау үшін Нұх пайғамбардың кемесіне адамзат, жан-жануар, ұшқан құстан, өсімдіктен жұп-жұбымен отырғызып, таза тұқым сақтап қалмақ болған. Топан тартылып, су қайтқанда, Нұх пайғамбардың кемесі Қазығұрт тауының басына қайырапты[3].

Қазығұрт ең биік, ең көне тау болғандықтан Нұх пайғамбардың кемесі қалмаған күнде де, үлкенді кішілі түрлі себептермен қайталанып отырған теңіз топансуынан осы аймақтағы адам, жан-жануарлар, сол тасқын сулардан бас сауғалап барынша биік жерлерге талпынары ақиқат. Таудың биігінде үлкенді-кішілі көптеген үңгірлер бар, оған қоса орта бел етегінде үлкен тастың астынан бұрқылдап шығып жатқан, бір өзеннің суын беретін, Ақбура бұлағы бар. Адам-атамызды, жан-жануарларды сақтап қалатындай жан-жағынан қолайлы өңір, Нұх пайғамбардың кемесінің мақсатын орындауға лайық келетін мекен. Ташкент пен Шымкент арасындағы бетондалған жол құрылысы жүріп жатқан кезде Қазығұрт жоталарын кесіп өту барысында 16 метр тереңдікте динозаврлар дәуірінің жануарларының сүйектері табылған. Таудың басындағы Нұх пайғамбардың кемесі қалған жерден 7 км шамасында Шымкент-Ташкент бетон жолының шамамамен Шымкенттен 40 шақырым жеріндегі асудың биік жотасының үстіне елдің азаматтары Нұх пайғамбардың кемесінің үлгісін орнатып қойғанына біраз жылдар өтті. Арылы-берілі өткен жұрт сол кемеңің үлгісінің басына барып Аллаға, пайғамбарларға, әруақтарға құран бағыштап кеме макетін орнатқандарға алғысын жаудырып жатады. Жоғарыда айтылған пікірді дәлелдеу үшін 101 жас жасаған американдық археолог Ральф Солецкидің экспедициясына ұқсас археологиялық қазба жұмыстарын Қазығұрттың үстіндегі үңгірлерде жүргізу қажет-ақ. Ол үшін арнайы мамандарды ұзақтан іздеудің қажеті де шамалы. Өйткені ҚазҰМУ-де, ОҚУ-де, республика музейлерінде қажетті мамандар, археологтар баршылық.

Жаһандық топансудың болғанын дәлелдейтін тағы бір – екі мысал: Титикака көлімен, Қырғыздың Ыстықкөліне тоқтап өтсек. Оңтүстік Америкадағы Перу мен Боливия шекарасында титикака деген көлдің теңіз деңгейінен 3812 метр биіктікте орналасқанын және оның ұзындығы 180 км ені 60 км, ал тереңдігі 304 метрді құрайды екен. Бір қызығы суы теңіздің суы және ондағы жәндіктер тынық мұхиттағы жәндіктермен ұқсас екендігі. Теңіз асты жер қимылы ма, әлде басқа да жойқын қуатты күшпен теңіз жағалауындағы аймақтыбөліп алып 4000 метрдей биікке көтеріп тастаған, ал Титикака көлі сол жойқында пайда болса керек. Бұл көлден бірнеше километр жерде көне қаланың қирандысы жатыр, ол инктердің Тианако атты қаласы болған.

Қаланың бір ғимаратының көрінісінде Салтанат (Триумфальная) арқасында ай тізбегінің символдары көрсетілген және қақпа бетінде 12-13 мың жыл бұрын өмір сүрген кейбір жануарлардың кескін суреттері салынған. Кескін суреттердің кейбіреулері аяқталмаған күйінде қалып қойған, соған қарағанда ғалымдар 13 мың жыл бұрынғы болған жаһандық топансудың әсерінен болса керек - деген тұжырым айтады.

Осы орайда тағы бір айта кететін жайт ыстық көл турасындағы деректерге қарағанда теңіз түбінен 1608 метрлік биіктікте орналасқан. Суы қыста да қатпайтын көл, оның ұзындығы 182 км ең кең жері 60 км, ал ең терең жері 702 метр болып дүние жүзінде жоғарыда айтылған Титикака көлінен кейінгі екінші орында тұрады екен. Ғалымдардың айтуына қарағанда өте көне заманда жер қыртыстарының (разлом) өте қатты ығысуларының арқасында Титикакамен қатар пайда болған көрінеді.

Ыстық көлдің суының тұздылығы тынық мұхит суының тұздылығына өте жақын болатын. Мен алғаш 1969 жылы тынық мұхиттан матростық қызметінді атқарып Ташкент халық шаруашылық институты студенті болып 1970 жылдың жазында Ыстық көлде студенттік лагерде демалыста болғанда анықтағанмын. Ол кезде теңіз суының дәмі әлі аузымнан кете қоймаған болатын. Теңізге алғаш шыққан матростарға кружкамен «Крешение» деп теңіз суын ішкізетін тәртіп болатын матростар арасында.

Содан 48-49 жыл кейін Ыстық көлдің суының тұздығы едәуір төмендеген және де суы салқындағанын байқадым. Оған себеп бір жылдары көлдің суы едәуір тартылған болатын «бірнеше метрге төмендеп теңіз жағалауындағы көне заманда адамдар су жиегінде тіршілік еткенін түрлі артефакторларда көрініс тапқан. Су деңгейі төмендегенде үйлер, ошақтар орны ашылған. Заманында Аристов қызмет бабымен осы өңірде болған жылдары үйсін мемлекетінің

астанасын іздестіріп жүріп теңіздің суы басып қалған күйдірілген кірпіштен қаланған құрылыстарды тауып зерттеген мәліметтерін оқыған болатынмын.

Осындай оқиға Совет дәуірінің соңғы 80-ші жылдары Каспий теңізінде де орын алғаны баспа беттерінде жарияланған болатын. Бұл құбылыстар әрине Алланың ісі, дегенмен олардың себеп салдарын үйрену ғалымдардың үлесінде екенін ұмытпаған жөн, әсіресе профессионал археологтар, тарихшылар.

Аңыз бойынша Нұх пайғамбардың кемесінің ұзындығының небәрі 50 метр, ені 25 метр, биіктігі 25 метр екендігіне ой жүгіртсек, ондай кемеге қос қосынан, әртүрлі жан-жануардың сыймайтындығы айдан анық. Әсіресе пілдер, түйелер, мүйізтұмсық, керік т.б. Осы орайда кейбір ізденуші-ғалымдардың ой пікірлері ойға қонымды. Бұл ғалымдардың пайымдауынша, Пайғамбар кемесіне жан-жануарлардың өзі емес, олардың генетикалық материалдарын алған деп келтіреді. Мүмкін солай да шығар, өйткені Құранда жазылғандай Адам-ата laidан пайда болды делінеді. Жапон ғылымдарының жетістіктеріне сүйенсек, адамның құйымшағы 600 градус цельсиден жоғарғы отта жанғанда, сүйек қалдықтарында адамның ДНК гендері толығымен сақталады және өзіне қолайлы жағдайда қайта өнеді екен. Бұл жерден негізгі шығаратын қорытындымыз - дүниедегі түрлі құбылыстарда да, Алланың берген құдіретінің арқасында, жер бетіндегі даму әрдайым қайталанып, дамып отырады. Қазақтың жақсы бір мақалында «Қырық жыл қырғын болса да, ажалы жеткен өледі». Ал қайталанып келетін жаһандық топансулардың қоздырғышы болып, адамдар қоғамының өзі көп жағдайда себепкер болатыны көпшілікке мәлім. Олардың қатарында жаһандық жылудың жоғарылауы, азондық қабаттың тесіктерінің себепкерлері, адамдардың іс-әрекеттерінің нәтижелері, жер бетіндегі түрлі қақтығыс және соғыстар т.б. адамдардың бір мезгілде бір жердегі жасайтын күнәлары шектен шыққан кезде сол жердегі түрлі келеңсіз құбылыстардың орын алатындығы.

Осы гипотезаның дұрыс не бұрыстығын анықтау үшін Қазығұрт тауына топансудың мүмкін болған көтерілу бағыттарын зерделеп көрейік. Ол үшін Оркеннің тіркеуден өткізген ғылыми гипотезасын келтіріп отырмыз.

Қазығұрт тауы туралы ғылыми гипотеза (болжам) сараптамаалардан кейін Москвада N-20-N номермен бекітіліп, дүние жүзінде бірінші болып

1. «Ғаламдық топансудың болмағанын дәлелдеп, бір аймақтық- құрлықтық топаннан кейін Қаз-Құрттың басында кеме қалған» - деген тұжырым жасайды.

2. Екінші болжам ретінде «Сондықтан және бұдан былай тек Қаз-Құрт тауына бір топаннан кейін кеме келіп, осы жерден біраз Еуразия халықтары таралған, - деген ұғым ғана ғылыми болжам ретінде негізделген деп есептеуге болады».

Ғылыми болжам авторлары: О.С. Балабеков және Н.Ә.Сандыбаева. Авторлық куәлік Қ.А.Ясауи Халықаралық Қазақ-Түрік университетіне тапсырылған.

Біздің ойымызша Қазығұрт тауы аймағын топансу басудың негізгі үш бағыты болуы мүмкін: Бірінші бағыт. Түрлі себептермен толассыз күндіз-түні апталап жауған жаңбыр әсерінен жергілікті өзендер арналарынан асып симаған бөлігі жайылып Мақтарал, Мырзашөл кеңістіктерін басып Арал теңізіне құйып жатты. Әмудария өзені жағы да (Жейхун) Орталық Азия кеңістігіне жайылып барып Әмудария арқылы Каспий теңізіне құйылып жатты.

Екінші бағыт. Солтүстік мұзды мұхит сулары көтеріліп Каспий теңізіне құйылып жатты (егер ол тасқын мезолит заманына дейінгі су апаты болған болса).

Үшінші бағыт. Қара теңіз сулары көтеріліп Азов теңізі арқылы Ростов-Новочеркасск, Волгоград, Астраханнан өтіп Каспийге құйды делік.

Келтірілген үш вариантты талдаудан алдын топансудың келтірілген үш варианттың қайсы-қайсысында болсын су биіктігі шамамен 770-816 метрге көтеріліп тұрақты тұруы қажет. Ол биіктік көне заманда «Іліңгір» деп аталған (Ленгер). Кемелер тұрақтайтын (пирс, пристань) болған дейді аңыздарда. Мекеннің биік жиегі 816 метр, ал төменгі жағының биіктігі 770 метрді көрсетеді. Егерде жойқын-тасқын біз келтірген екінші немесе үшінші бағытта болған жағдайда, алғашқы (долданып) келген толқындар едәуір биік болатынын ескерсек. Ол биіктік Қазығұрт тауының биік жерлері (нүктелері) 1680-1770 метрге шамалас болуы ықтимал. Енді жоғарыда келтірілген үш бағыттың біріншісін талдап көрейік. Қазығұрт тауының айналасы Алатаудан ағатын үлкенді-кішілі Сайрам су, Келес, арыс, Ақсу, Текесу тағы басқаларын қосқанда әрине өте үлкен апатқа әкелетіндей су жиналады, бірақта ол сулардың толастап жиналуы үшін Сырдария өзенімен екі ортада бөгет болатын көлденең тұрған тосқауыл ештеңе жоқ. Яғни Іліңгірге, Қазығұрт биігіне кемелер жоғары көтеріле алмайды дегенді білдіреді. Екінші жағынан соншалықты су жиналған жағдайда да Арал мен Каспидің суы тұщы болған болар еді. Оның үстіне Каспидің суы деңгейі

Астрахан тұрған биіктікке, яғни 28 метрге көтерілгеннен соң, артық су Азов пен Қара теңізге қарай ағар еді.

Екінші бағытты қарастырайық, Солтүстік мұзды мұхит бағытынан апат келуі мүмкін бе? Мүмкін болғанда қандай, ол егерде Мезолит заманынан бұрын болған жағдайда. Біздің қазақ жеріне тұстас жатқан Баренц теңізі мен Карск теңіздерінен апат толқындары көтерілген жағдайда оған тосқауыл болатындай көлденең жатқан таулар жоқ. Ұзыннан ұзақ оңтүстіктен солтүстікке созылып жатқан Орал таулары су жойқынана мүлдем қатысы жоқ орналасқан. Баренц теңізі мен Карск теңіздерінің суларының биіктіктері 18-35 метр екен. солтүстік мұзды мұхит пен қазығұрт таулары арасындағы мекендер биіктігін қарастырған едік: Воркута – 266м, Төмен – 91м, Омск – 111м, Орынбор – 113м, Шелябинск – 190м, Нұрсұлтан – 429м биіктіктерде орналасқан болып шықты. Қызылорда – 295м, Шардара – 248м, Түркістан – 206м, Шымкент – 517м, Ленгер – 770м, Мақтарал өңірі – 260метр айналасында, жері тегіс құмдақ болып келеді. Ілгеріде теңіз түбі болған дейтін. Жоғарыда айтылғандай егер Қазығұртқа су жойқыны солтүстіктен келген болса, күн тұтылып, күні-түні толассыз жаңбыр жауып жойқын әсерін үдете түскен болса керек. Ғалымдардың пайымдауынша «Топан судың ең көп болған кезеңі мезолит (грекше – орта, аралық) заманы» деп атаған. Бұл б.з.д. 12-7 мың жылдықтар аралығы. Мезолиттің басталуы мен аяқталуы жердің әр аймағында әр түрлі. Бір-бірімен сәйкес емес. Білетініміз, мезолиттің басталуы аяққа басқан жердің мұзының еруімен байланысты бұл шамамен 10 мың жыл бұрын болған деп келтіреді Орекең өз кітабында.

Соңғы ашылған жаңалықтарға қарағанда Солтүстік мұзды мұхит құрамын зерттеген ғалымдар мұз қабаттарындағы құрамында тұщы су ірі бөлшектері анықталған, ол дегеніміз топан су солтүстік мұзды мұхитқа кері тартылғанда жаңбырдан жиналған қабаттар болуы әбден мүмкін демекпіз.

Үшінші бағыт Мезолит дәуіріне дейін де одан кейін де орын алып Жерорта теңізі, Қара теңіздерде орын алған апаттардың салдарынан су тасқындарының орын алулары ықтимал. Қара теңіздің биіктігі – 9м, Азов теңізі – 11м. жойқын су тасқыны жайуат жаққа ығысып Ростов-Новочеркассклердің биіктігі небәрі 20м болса, Волгоград – 17м. Астрахан – 28м, Каспий теңізі – 11м биіктікте әрине осы бағыт ең ыңғайлы болса керек. Арал теңізінің биіктігі 39 метрді көрсетеді. Орталық Азия жазықтығына жайылып көтеріліп Сырдария, Әмудария өзендері арнасын бойлап, биіктігі 1660-1760метр келетін Қазығұрт тауына көтерілсе керек. Алдыңғы толқындары басылғаннан кейін теңіз деңгейі тұрақтаған биіктік Ілінгір елді мекені (Ленгір) порты пайда болса керек, оның жоғарғы биіктігі 816м болса, төменгі жері 770 метр болып келеді. Каспий, Арал теңіздерінен Қазығұрт тауына дейінгі аралықта биік тосқауыл болатын мекен жоқ. Шардара – 248м, Түркістан – 206м, Шымкент – 517м. Ілінгір – 770м (816м).

Сонымен осы үшінші вариантымыз Мезолит заманынан кейінгі болған топансулардың барлығында орын алып отыраған және де әрбір ірілі-ұсақты жойқындарда ұдайы ұзақ уақыттар жаңбырлармен қабаттас келуі мүмкін.

Осы замандарда Адам- атаны аман сақтап қалып отырған Қазығұрт тауы етегіндегі теңіз деңгейінен 1100метр биіктікте орналасқан Ақбура бұлағынан, бір тастың астынан бұрқылдап атқылап шығып жатқан көп тұщы су аман қалған адамдарды мал жануарларымен сақтап қалып отырған. Жоғарыда келтірілген су деңгейінің биіктігі тұрақтанғанда, Ілінгірдің – 770м шамасында болғандықтан ұзақ жылдар болғанның өзінде Ақбура бұлағы өзен болып ағып, Келес өзеніне құяды. Айналасындағы көптеген елді мекендердің биіктік деңгейі Ленгірден жоғары болып келеді.

Қазығұрт тауының жоғарғы және төменгі ауылдарында Атбұлақ – 806-910м, Қара қия – 845м, Қара төбе – 810м, Жаңа базар –Кәкібел – 861м, Алтынтөбе – 912м т.б. Ұзақ жылдар халық көбейіп өсуіне мүмкіндік болды.

Қиссалар тарихи деректің қайнар көзі десек болады. Осындай қиссалардың бірінде Қазығұрт тауының топан су қаптаған соң Нұх пайғамбар кемесін тоқтататын жай іздеген деседі. Сонда әлемдегі асқар таулар: - «Кеме маған келіп тоқтайды» - деп өзара таласыпты. Қазығұрт тауы ғана: «Кемеге тұрақ болуға лайық емеспін. Тыс аласамын. Асқар таулар тұрғанда Құдай мені қаламас», - деп, тәкәппарлық көрсетпей кішірейіп тұрды. Құдайға Қазығұрттың сынық мінезі ұнады.

Қазығұрт кішік болғаны үшін Ұлық Алла Нұхқа «Кемені Қазығұртқа бұр!» - деп әмір берді. Кеме Қазығұрт тауына сау саламат жетіп, тіршілік сол мекеннен қайта тарады.[4]

Ендене тіршіліктің қайта тарауының бастауы болған Қазығұрт тауының Алланың берген бүкіл тіршілікті сақтап қалуына жан-жануарларды артықшылығын ұлықтау үшін және оны жер-жердегі халықтар білетіндей етіп дәріптеу қажет екендігін алға тарта отырып ең алдымен бұл іс-шаралардың бүкіл мұсылман халқына, оның ішінде жасөспірімді тарихи құндылықтарға баулып

тәрбиелеуге қажет екендігін тереңінен түсінуіміз қажет. Бұл мәселелерді Елбасы айтып келе жатқан саясатының жалғасы ретінде қарастырғанымыз дұрыс болар. Қазақ елін әлемге танытудың және экономиканы тұрақты дамытудың бір көзі туристік кластер екендігін есепке ала отырып Қазығұрт тауын, оның айналасын жер бетіндегі жұмаққа айналдыруымыз қажет сияқты. Ол үшін Қазығұрттың биік басына Нұх пайғамбардың кемесінің шартты макетін нақты өлшемдерімен тура кеме қонған жерге орнату, орнатқанда да бүйірін Шымкент қаласына қаратып, тұмсық жағын күншығысқа қаратқан дұрыс сияқты. Таудың ең төбесінен, ауа таза күндерде, Шымкент қаласындағы ірі объектілер әдемі көрінсе, таудың арғы бетінде Сырдария өзені қолмен сызып қойғандай көрінеді. Айтайын дегеніміз, таудың басына орнатылған кемені өте алыстан көріп отыруға болатындығы, егерде оның жиектеріне электр шамдарын түнде жағып қойса мен мұнда лап халықты, туристерді шақырып тұрмас па еді. Кеменің алдыңғы жағына екінші биік шоқының үстіне Шымкенттен қарағанда таудың төбесінде екі биік шоқы бар, биіктігі кеменің биіктігімен теңдес мешіт құрылса және ол мешіттің күмбезін обсерватория етіп жабдықтаса, тауға келген мұсылман қауым Аллаға, әулиелерге құран бағыштаса, Құрбан айт мерекесі, жұма күндері айналадағы немесе арнайы келетін мұсылмандар осы мешітте намаз оқып, Алладан тілектер тілеп, құран бағыштауға болар еді. Мектеп балалары, үлкенді – кішілі келген туристтер Қазығұрт тауы айналасындағы елді мекендер, қалалармен, аспан әлемін қарап, сабақ алар еді. Егерде мешіттің үстіңгі пішімін электр шамдарымен безендіріп қойса қараңғы түскенде Шымкенттен де алыстағы жерлерден жарқырап қос нысан шақырып тұрар еді. Оны көрген жұрттың имандылыққа бой түзейтіні айдан анық.

2017 жылы Сапар Жақыпбекович өзінің 70 жылдық мерейтойы қарсаңында Қазығұрт тауының туристік тартымдылығын арттыру үшін тау басына шығатын фуникулер мен баспалдақ жол салу, демалатын орындықтар құру қажеттілігін әкімдерге жеткізген болатын.

Қазығұрт ең биік, ең көне тау болғандықтан пайғамбардың кемесі қалмаған күнде де, үлкенді кішілі түрлі себептермен қайталанып отырған теңіз топансуынан осы аймақтағы адам, жан-жануарлар, сол тасқын сулардан бас сауғалап барынша биік жерлерге талпынары ақиқат. Таудың биігінде үлкенді-кішілі көптеген үңгірлер бар, оған қоса орта бел етегінде үлкен тастың астынан бұрқылдап шығып жатқан, бір өзеннің суын беретін, Ақбура бұлағы бар. Адам-атамызды, жан-жануарларды сақтап қалатындай жан-жағынан қолайлы өңір, Нұх пайғамбардың кемесінің мақсатын орындауға лайық келетін мекен. Сондықтан да Қазығұрт тауы - әулие тау! – деп қорытынды жасауға болады.

Қазығұрт тауы туризмді дамытудың тапсырмас құралы. Оның тарихы мен әсемдігі туралы деректі фильмдер түсірілуі тиіс. Осылай кеңінен насихатталған жағдайда оның мәртебесі арта бермек. Халық аузында жүрген ұрпақтан ұрпаққа жеткен қиссалар мен дастандар жинақталып, баспадан шығару қолға алынатын уақыт жеткен сияқты.

Әдебиеттер тізімі:

1 Жақыпбеков С.Қазығұрт тауы, Ақбура бұлағы олар неге әулие атанған? Шымкент: «Әлем», 2017. 36 бет.

2 <https://egemen.kz/article/11389-qazyghurt>

3 Тұрсынқұлов Қ. Шығармалары. Бес томдық / Қ. Тұрсынқұлов. Астана: Фолиант, 2014.Т.1: ҚАЗЫҒҰРТ: аңыз бен ақиқат / *Әдеби-танымдық эссе, повесть-аңыз және новеллалар*. 416 бет.

4 Балабеков Оразалы. ҚАЗИЯ (Инновациялық шығарма). Шымкент. 2011. 189 б. Демеуші Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ түрік университеті

5 Әлдиден эпосқа дейін. Отбасы хрестоматиясы. Алматы: «Орхон» Баспа үйі, 2013. 392 б.

Аннотация: Гордость Юга не маленькая. Легко сказать, что они всем нам известны. Почитание святых мест и доведение их до сведения молодежи об их роли в истории-долг предыдущего поколения перед следующим поколением. Один из них Священная гора Казыгурт. Для уважения к родной земле и развития науки важно изучить историю ее развития, чтобы понять ее конечную точку зрения. С его помощью мы можем раскрыть динамику исторического процесса, описать его закономерности, выявить связи и расхождения в процессе развития, раскрыть эволюцию применяемых методов и формирование категорий, проследить за изменением общих понятий, показать не только историю людей, но и историю проблем и решений, научить специалистов объективно оценивать новшества на основе истории. Если взглянуть на историю, есть много мнений и фактов. О происхождении человечества, о потоке ученые говорят и пишут самые разные мнения. Среди этих исторических воззрений много разных мнений о горе Казыгурт.

"На вершинах Казыгурта остался корабль , Почему остался если он не святой?"- это, наверное, свидетельство того, что он является одним из святых мест в нашей стране.

Ключевые слова: Казыгурт, гора, исторический , священный, ковчег, холм, развитие, Ной, высокий, древний, традиция

Abstract: The pride of the South is not small. It's easy to say that we all know them. Honoring the holy places and bringing them to the attention of young people about their role in history is the duty of the previous generation to the next generation. One of them is the Sacred Mountain Kazygurt. For respect for the native land and the development of science, it is important to study the history of its development in order to understand its final point of view. With its help, we can reveal the dynamics of the historical process, describe its patterns, identify connections and discrepancies in the development process, reveal the evolution of the methods used and the formation of categories, follow the change in general concepts, show not only the history of people, but also the history of problems and solutions, teach specialists to objectively evaluate innovations based on history. If you look at the history, there are many opinions and facts. About the origin of mankind, about the flood, scientists speak and write a variety of opinions. Among these historical views, there are many different opinions about Mount Kazygurt. "There is a ship left on the peaks of Kazygurt , Why did it remain if it is not a saint?"- this is probably evidence that it is one of the holy places in our country.

Keyword: Kazygurt, mountain, historical, sacred, bucket, hill, development, Noah, high, ancient,